

Marija Kicheva-Kirova,

Prof. Dr.
SWU «Neophyte Rilski»,
(Blagoevgrad, Bulgaria)

Марія Кічева-Кірова,

доктор педагогічних наук, професор,
Південно-Західний університет
«Неофіт Рильський»
(м. Благоевград, Болгарія)

THE EDUCATION AND TRAINING OF SPECIALISTS FOR THE MODERN LABOR MARKET

ОСВІТА І ПІДГОТОВКА ФАХІВЦІВ ДЛЯ СУЧАСНОГО РИНКУ ПРАЦІ

Between education and employment there is a connection and interaction. The nature of work is one of the factors which most influence the content and structure of education and vice versa – the work skills are a function of education received. When this reaction is carried out under appropriate conditions, then existing tension between education and employment is a positive factor.

Key words: education, labor market, employment

Между образованието и трудовата дейност съществува връзка и взаимодействие. Характерът на трудовата дейност е един от факторите, които в най-голяма степен влияят върху съдържанието и структурата на образованието и обратно – уменията за труд са функция от полученото образование. Когато това взаимодействие се осъществява в подходящи условия, тогава съществуващото напрежение между образованието и заетостта е позитивен фактор.

Ключови думи: образование, пазар на труда, трудова заетост

С доклада се цели да се покаже, че при промяна на обществото, образованието като съществена характеристика на работната сила и фактор на човешката дейност се налага да се преустрои и да се превърне във водещо. Неговото съдържание трябва да осигурява достатъчна подготовка на бъдещото поколение, както за новите условия на труд, така и на модерно вписване в новия баланс на работното време и пълноценното му използване.

Образованието и труда предстваляват човешки дейности, съществени по характер и трайни по значение. То е една от най-универсалните и най-индивидуалните човешки дейности. Когато човек мисли за собственото си образование, той мисли за нещо лично, а не за нещо глобално. Въпреки това обаче, образованието има универсална роля в живота на човека и на цялото общество, изразявайки най-съкровената за тях същност, която намира отражение в онаследените ценностни системи или в представата на индивида и на обществото за бъдещето. Общото в облика на различните общества е израз на универсалността на образованието, която с течение на времето претърпява значително развитие.

Трудовата дейност също носи в себе си белега едновременно и на индивидуалното и на универсалното. Тя в огромна степен спомага да се изгради самоличността на всеки и то така, че ако човек няма достъп до работа, това пречи на личностното му развитие.

Между образованието и трудовата дейност съществува връзка и взаимодействие. Характерът на трудовата дейност е един от факторите, които в най-голяма степен влияят върху съдържанието и структурата на образованието и обратно – уменията за труд са функция от полученото образование. Когато това взаимодействие се осъществява в подходящи условия, тогава съществуващото напрежение между образованието и заетостта е позитивен фактор. Ако тези условия не са налице, съществува риск да станем свидетели на два различни монолога в които всяка от двете страни укорява другата, без никой да слуша. Нашето общество е застрашено именно от такъв диалог.

При сегашното състояние, характеризиращо се с невероятно ускорено развитие на структурите на заетостта, повече от всякога е необходимо да започне диалог, който да бъде позитивен както за сферата на трудовата заетост, така и за образованието. Като се има предвид, че този процес еволюира в наши дни, възниква въпросът какви интелектуални, физически и психологически качества трябва да възпитава училището, за да сме в състояние да се справим с проблема.

Настоящия век ще разкрие изцяло нови хоризонти пред бъдещото поколение, както по отношение на организацията на икономиката, така и по отношение на структурата на обществото, а също и на начина на живот. Бъдещето ни предлага уникална възможност за безконфликтност между тези три аспекта, при условие, че е извлечена поука от миналото.

Развитието на начина на организация на труда във времето, илюстрира тази ускоряваща се промяна, проследявайки епохите на трудовата заетост.

През дълъг период от време повече от 50 хил години човечеството се занимава с дейности свързани с неговото оцеляване. Тогава трудът и обучението са нещо неразделно, тъй като и едното и другото се осъществяват в рамките на малки групи, усвояващи комплекс от стабилни познания. Това е периодът до 5000г пр.н.е. Следващите 7 хил. години се характеризират с овладяване на селскостопанските техники и полската работа се превръща в основно занятие. Този вид труд продължава да има общ характер, но става по-разнообразен и изисква повече умения и подготовка. Този вид труд се практикува до към 1750г от цели семейства и именно в тях се осъществява подготовката. През следващите 2 века, които се определят като епоха на индустриалната революция, човешката изобретателност става източник на огромни промени, които намират израз по-специално в подобяването начините на транспорт и серийното производство. В индустриално развитите общества обучението и подготовката се превръщат в масови явления, които за пръв път се осъществяват вече на базата на всеобщо начално образование, което се осигурява в условия близки до работните.

«Революцията на човешките ресурси» или «информационната революция» е още по-кратък период, тъй като продължава по-малко от 50 години. Тази революция набира бързо темпо и придобива нови форми включително и през последните години, когато се появява още по-съвършена техника.

Автори като Хенди предвиждат, че в началото на новото хилядолетие, по-малко от 50% от хората ще имат класическия вид работа – на пълен работен ден.. Обичайните представи за трудова заетост и кариера се изменят коренно и то по такъв начин, че в резултат на това се променят и социалната структура, както и структурата на различните организации. Пак според Хенди проспериращите фирми ще разполагат с едно малко ядро от чиновници на постоянни работни места и ще използват допълнителен персонал само за специфични задачи.

Ако някога, всеки, който започва активна трудова дейност можеше да разчита на трудова заетост от 35/40 часа седмично в продължение на 20-30 години (често без промяна в едно и също предприятие) то днес хората често сменят професията си и работят само от време на време по интензивно. Вървим към епоха, когато хората ще се пенсионират по-рано, за да се заемат с някаква нова кариера или да се посветят на някакви други интереси. «Тези промени в природата на заетостта и в кариерата са следствие от очертаващата се тенденция за ликвидиране на индустриалните производства с висок коефициент на работна ръка в полза на структури, базиращи се на знанието, както и в полза на сектора на услугите. Наличните работни места в съвременното общество изискват все по-големи интелектуални способности, а не ръчни умения.» /Hendy1995/

Новата характеристика на трудовата заетост предполага промяна и от страна на работника, тя изисква той да бъде по-образован, по-компетентен и по-мотивиран, за да е по-съпричастен към трудовия процес. Тя изисква също така и наличието на нова, непрекъснато усъвършенстваща се техника, на нови организационни и управленски структури и нови работни помещения.

В Таблица 1 е показан обхватът на това най-ново развитие на ситуацията и резултатът от него /според Филип Хюс/

Таблица 1. Категории на трудова заетост

	Стари категории	Нови категории
Производство	Серийно	По поръчка
Същност на задачата	Фрагментарна	Работа в екип
Индивидуална ангажираност	В малка част от процеса	В целия процес
Необходими условия, на които се подчиняват работниците	Решения на ръководството	Решения взети на подходящо равнище
Подготовка	Минимална квалификация, Минимална подготовка	Компетентности, способности, Непрекъснатата подготовка
Кариера	Според трудовия стаж	Според заслугите

Тази еволюция към нова епоха, в която условията на труд, както и условията на социалното и личностното развитие са коренно различни, поставя учебните заведения в ситуация, на която е присъщо особено голямо напрежение.

С постепенното навлизане на училищата в постмодерната епоха нещо в тях ще трябва да се промени. Това може да бъде качеството на образованието, като преподавателите работят във все по-широк обхват, а програмите стават все по-широкомащабни, за да се задоволи нарастващото търсене. Възможно е тези промени да засегнат основните структури и културните пластове на училището, които ще трябва да се обновят и реструктурират с оглед на постмодерните цели и въздействията, с които училището трябва да се съобразява.

Тези дълбоки технико-социални промени създават свят с по-силни от когато и да било взаимозависимости. Многопосочният натиск, който принуждава училището да се приспособява към новите условия на трудова заетост, изисква от него да се съобразява както със социалните трудности, така и с трудностите в личностен план.

Преживяваме промяна, която през този век ще измени политическата и икономическата реалност.

Колкото повече се разширява хоризонтът и в колкото по-голяма степен – макар и мъчително – светът осъзнава своята взаимозависимост, в толкова по-голяма степен образованието (поради самата си същност) трябва да разширява своя хоризонт. Като се има предвид това, че принадлежим към обществото на планетата и

разраствящият се процес на глобализация, ние трябва да се подготвим, ориентирайки по-правилно образованието, определяйки по-грижливо собствените си цели и подобрявайки образователните методи и методите на усвояване.

В образованието е решението на твърде много проблеми в различни области от общественно-икономическия и политически живот, тъй като възникващите трудности в една от тях се пренасят и в други, а често придобиват и всеобхватен характер.

Когато се повишава образователното равнище, тогава и равнищата на ефикасност и в другите социални сектори също се повишават. Образованието се превръща в улесняващ развитието фактор. Райх казва: «Основното богатство на една страна ще се изразява в уменията на нейните граждани и в техните интелектуални способности. Именно тази взаимна зависимост прави твърде специфично стоящото пред образованието предизвикателство както в национален, така и в световен мащаб. Едни и същи въпроси чакат решение и в световен мащаб и в отделните общества.»

Понятието труд, чиито характеристики в много голяма степен се възпроизвеждат, например в образователните системи (що се отнася до организацията на знанията в отделни дисциплини) претърпява коренна промяна, тъй като стабилното работно място става изключение (а дали не и привилегия?). Променливост, гъвкавост, поливалентност – днес са ключови думи, това означава, че общите познания са също толкова важни, колкото и специфичните; че понятието компетентност, чиито смисъл знае всеки индивид, е равностойно по значение на понятието квалификация, която дадена институция осигурява на индивида, е достоверявайки това с документ; означава още, че отново на дневен ред излиза постоянното образование.

Училището като част от обществото, подобно на него е подложено на постоянни промени и е принудено да се приспособява към тях. Новите технологии променят професионалния и личния живот в рамките на една генерация. Компютърът през последните десетилетия доведе до рязка промяна в професионалния живот. Възникнаха нови професии с нови изисквания, традиционни професии отряха или претърпяха радикална промяна. Голяма гъвкавост и нови квалификации изисква от трудещите се, особено тенденцията за развитие на обществото към общество на услугите и тенденцията за учене през целия живот.

С новите професии и технологии се промениха изискванията на работодателите към персонала. В рамките на много изследвания са съставени списъци на «ключовите квалификации», които трябва да притежава един начинаещ в професията, когато завърши училище. Като особено важни все по-често се посочват комуникативността, самостоятелността при упражняване на труд и получаване на знания, издръжливостта на натоварване, мисленето в мрежови структури и др. Работодателите считат, че дипломата сама по себе си, не гарантира получаване на работа, ако на кандидата липсват някои персонални качества. Те констатира, че много от завършилите ученици нямат основни поведенчески умения, които са важни за постигане на успех в трудовата сфера, а именно:

- способност за работа в екип и колективен дух;
- чувство за отговорност и лична дисциплина;
- способност за вземане на решения, желание за поемане на рискове и чувство на ангажираност;
- инициативност и любознателност;
- чувство за професионализъм, стремеж за постигане на максимума, печелейки при засилена конкуренция;
- гражданска отговорност.

За да останеш конкурентноспособен, най-важното е да разполагаш с работна сила, която непрекъснато повишава знанията си и придобива нови умения. В същото време в голяма част от училищата необходимите условия за такъв вид обучение не съществуват или не са на необходимото равнище

Всяко демократично общество, което е справедливо и хуманно, има нужда от действителното участие на всеки индивид в него. Начинът на организация на икономиката, обществените структури и начинът на живот на отделните индивиди могат да се променят, за да може конфликтът на отстъпи място на хармоничното развитие. За тази цел е необходимо както в семейството, така и в училището да се насърчава индивидуализмът, който акцентира не само на развитието на личността, но и на включването ѝ в живота на обществото. Целта на обучението трябва да бъде – хората да се научат да мислят и учат, а не просто да трупат фактология.

Пазарът на работната сила се нуждае от съзидателни, талантиливи и съдействащи си личности. Това от което индустрията и бизнесът се нуждаят на всички нива, са предприемчиви хора, а не работи. Работодателите имат нужда от самодисциплинирани работници и служители, които са способни да се адаптират към непрекъснатите промени и са готови да посрещнат нови предизвикателства.

Изграждането на основни ценности е жизнено необходимо на хората, за да могат успешно да се справят с преизвикателствата в живота си.

И ето, че училището застава пред трудната задача да подготви учениците си за тези изисквания.

Разбира се образованието не трябва да бъде насочено само към обучение на бъдещи работници. Всеки член на обществото, работещ или не, се нуждае от знания и умения, които образованието трябва да му осигурява, за да може да се впише в новите реалности.

Използвана литература:

[1] Доклад от Европейската кръгла маса на индустриалците, «Образование за Европейци»; 1995 г.

[2] Хюс Ф.; «Диалог между два свята»; сп. Перспективи.; 1997 г.; 101 бр.